

Портницька Н.Ф. Ціннісна підтримка розвитку творчих здібностей дошкільників: соціально-психологічні аспекти // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованих дошкільників», 11-12 квітня 2013 р., м. Алушка, АР Крим. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013. – С. 268-271.

268

ЦІННІСНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Портницька Н.Ф.

*Житомирський державний
університет імені Івана
Франка, м. Житомир,
N_Portnytska@ua.fm*

Представлено прийоми соціально-психологічної підтримки розвитку творчих здібностей дошкільників у процесі наслідування.

Ключові слова: розвиток творчих здібностей дошкільників, ціннісна підтримка, визнання, наслідування

Дошкільний вік традиційно вважається початковим етапом у розвитку творчих здібностей та обдарованості. Провідними умовами такого розвитку, на думку Н.С. Лейтеса, Р. Стергнберга, є включення дітей у діяльність, у межах яких надаватимуться зразки творчих дій [3; 6]. Як вказують В.М. Дружинін, Н.В. Хазратова і як свідчать наші дослідження, наслідування може вважатися одним із основних механізмів розвитку творчих здібностей у дошкільному віці [1]. Оволодіння наслідувальною діяльністю (термін В.О. Просецького [5]) старшими дошкільниками дозволяє їм отримувати соціально схвалюваний результат та визнання з боку найближчого соціального оточення.

Результати наших експериментальних досліджень свідчать про взаємодію трьох основних складових наслідування як механізму розвитку

творчих здібностей дошкільників. *Діяльнісна* складова є основою операціонального досвіду виконання діяльності, в межах якого виникають інвенції як спонтанні відхилення від заданого зразка діяльності. Продуктивні інвенції дозволяють отримувати результат соціально прийнятний та новий одночасно, тобто надають діяльності ознак творчості. *Соціально-психологічна* складова наслідування представлена як орієнтація на схвалення з боку дорослого та визнання з боку дорослого і ровесників у процесі наслідування та творчості. Основною функцією цієї складової є перевірка творчого результату на прийнятність («чи буде виріб цікавий іншим?», «чи буду я цікавий іншим?»). Накопичення досвіду успішних творчих дій, визнаних дорослими і ровесниками, веде до виникнення рефлексії власних здібностей та ціннісного ставлення до них (*рефлексивно-ціннісна* складова). Результатом взаємодії цих складових є розвиток творчої спрямованості діяльності дошкільників, а регуляція творчості здійснюється за рахунок інвенційно-творчого наслідування [4].

Положення про можливість розвитку здібностей та обдарованості зумовлює необхідність розробки програм розвитку здібностей та творчості у дошкільному віці. Повноцінний розвиток здібностей забезпечується не лише за рахунок збагачення когнітивного досвіду, а здебільшого за рахунок мотиваційних та

269

емоційних компонентів, які актуалізуються в процесі соціальної взаємодії дитини із оточенням, зокрема, визнання найближчим соціальним оточенням успіхів дитини. Як вказує О.Л. Музика, мова має йти про ціннісну підтримку розвитку творчих здібностей як систему психологічного впливу, яка спрямована на розвиток і стабілізацію суб'єктних цінностей особистості, реалізацію нею потреби у визнанні шляхом розвитку її здібностей, соціальних стосунків та рефлексії. Основна увага при цьому приділяється двом факторам розвитку здібностей:

соціальному середовищу та володіння особистістю прийомами творчої діяльності [2].

Модифікований нами варіант програми «Три кроки», розробленої О.Л. Музиною, враховує вплив соціального фактора за рахунок включення здібностей у природний соціальний контекст діяльностей дошкільників (ігрової, продуктивних, побутової). Метою програми є надання ціннісної підтримки розвитку творчих здібностей дошкільників у наслідуванні. Основна увага зосереджується на розвитку соціально-психологічної та рефлексивно-ціннісної складових наслідування як механізму розвитку творчих здібностей дошкільників.

Соціально-психологічна підтримка розвитку творчих здібностей спрямована на оволодіння дошкільниками ефективними засобами та прийомами прийняття і надання визнання в умовах соціальної взаємодії.

У межах індивідуальних занять програми діти оволодівають певними видами діяльності та досягають у них успіху – «успішні діяльності». Під час групових занять створюються умови для оволодіння дошкільниками вміннями прийняття та надання визнання за успішне виконання діяльності. «Успішна» діяльність забезпечує поцінування здібностей та слугує засобом налагодження міжособистісних стосунків.

Особлива увага звертається на участь дорослих (вихователів і батьків), завданням яких є створення умов для досягнення дитиною успіху в певному виді діяльності та можливості отримання визнання ровесників. Надання визнання з боку дорослих та ровесників за успішне виконання діяльності реалізується:

- через позитивну оцінку дорослим результатів діяльності дитини;
- шляхом орієнтації ровесників на наслідування «успішної» діяльності під час занять та в ситуаціях «вільної» діяльності.

У процесі виконання «успішних» видів діяльності поцінування

творчих дій (найчастіше інвенційних) може відбуватися двома шляхами:

- *Спонтанне* визнання ровесниками інвенційної дії: якщо в результаті випадкової інвенції дитина отримувала новий продукт, який викликав інтерес ровесників. Показниками визнання є висловлювання типу: «покажи, як», «подивіться, як він зробив», а також спостереження за інвенційними діями та їх наслідування.
- Визнання в результаті *цілеспрямованої* перевірки правильності або доцільності виконання дій: якщо у ході виконання діяльності дитина отримує новий продукт внаслідок цілеспрямованої видозміни вихідних умов або рефлексії випадкових

270

інвенцій. Для перевірки його доцільності діти активно демонстрували виріб оточуючим з метою отримання зворотного зв'язку: «подивіться, як я зробив».

Окрім того, дорослі цілеспрямовано забезпечують поцінування успішних творчих дій дітей за допомогою ряду прийомів демонстрації схвалення та визнання:

Форма надання визнання	Умови надання визнання
Пряме схвалення результатів діяльності дорослими	– щирість інтонації; – однозначність похвали; – наявність реальних підстав для схвалення; – деталізація та якісний характер оцінки (за що хвалять)
Пряме схвалення результатів діяльності однолітками	– непряме стимулювання дорослого (використання питань типу: «Хто виконав найкраще?»); – якісний характер оцінки («Що вийшло найкраще?»);

	– наявність реальних підстав для схвалення.
Використання вихователем діяльності дитини як зразка для однолітків	– привернення вихователем уваги до «успішної» діяльності дитини; – орієнтація на спостереження за діями дитини; – виділення найбільш вдалих деталей або прийомів виконання діяльності; – пряме заохочення до наслідування (для молодших та середніх дошкільників)
Отримання вихователем «допомоги» при виконанні дитиною «успішної» діяльності	– вираження вихователем нездатності самостійного виконання діяльності; – звернення за допомогою лише при відносній складності прийомів діяльності дитини; – прохання допомогти
Надання допомоги іншим дітям у ситуації виконання діяльності, аналогічної «успішній»	– виконувана діяльність повинна містити окремі елементи або етапи «успішної» діяльності, які добре засвоєні дитиною; – створення вихователем ситуації об'єктивного успіху досліджуваного («найкраще робить ...»); – уміння однолітків просити та приймати допомогу
Інтерес вихователя до дій дитини	– запитання про зміст та прийоми діяльності; – позитивний емоційний фон

Демонстрація дорослими визнання творчих дій дитини веде до збагачення досвіду дошкільників способами демонстрації та прийняття поцінування як засобів налагодження взаємостосунків у процесі творчої діяльності.

Література:

1. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 368 с.

2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. *В.О. Моляко, О.Л. Музики*. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
3. *Лейтес Н.С.* Возрастная одаренность школьников. – М.: Академия, 2000. – 320 с.
4. *Портницька Н.Ф.* Наслідування як психологічний механізм розвитку творчих здібностей у дошкільному віці. Автореф...канд.психол.наук. – К., 2007. – 20 с.
5. *Просяцкий В.А.* Психология подражания. Автореф. дисс. ... докт. психол. наук. – М., 1974. – 54 с.
6. *Стернберг Р., Григоренко Е.* Инвестиционная теория креативности: двенадцать стратегий обучения творческому мышлению // *Общая психол. Тексты: В 3-х т. Т.2.* – М.: УМК «Психология»; Генезис, 2002. – С. 84-103.